

„A Király meghalt!” – Ifj. Teleki Sándor első világháborús naplója ^[1]

Az első világháború centenáriuma kapcsán számos napló, visszaemlékezés, korabeli eseménnyel foglalkozó oldal és e témához kapcsolódó munka áll az érdeklődő rendelkezésére. Ifj. Teleki Sándor (1861–1919) naplója is ezek sorába illeszkedik. A nagy múltú család tagja az első világháború kezdetétől majdnem annak végéig vezette szinte napi rendszerességgel naplóját, amelyben érdekfeszítő, izgalmas történeteket olvashatunk.

Bevezető

Ifj. Teleki Sándor 1914 és 1918 között vezetett naplója az Országos Széchényi Könyvtárban található (Quart. Hung. 2978.). A mindeddig publikálatlan, öt füzetből álló napló megjelenés előtt áll, a kiadással Teleki András és e sorok írója foglalkozik. Teleki Sándor élettörténetét részletesen még nem dolgozták fel. Teleki András egy készülő tanulmányban a naplóról politikai tevékenységét kutatja, és politikai kapcsolatait rekonstruálja. A társadalmi tevékenységére vonatkozó levéltári források nagy része megsemmisült, így annak feltérképezése során leginkább a korabeli sajtóra kell [popup title="támaszkodnom" format="Default click" activate="click" close text="Így például a Budapesti Hírlap, a Pesti Napló, az Új Idők, a Turistaság és Alpinizmus, valamint a Turisták Lapja vonatkozó évfolyamaira."]. Teleki Sándor társadalmi szerepvállalásának két meghatározó területe egyfelől a Tátrához, másfelől a Lábadozó Sebesülteket Elhelyező Bizottságban végzett munkájához köthető, melyekre az alábbiakban szintén kitérek.

Írásommal bepillantást kívánok nyújtani a kiadandó napló egyes részleteibe, egy-egy Teleki Sándor által leírt – teljes mértékben szubjektív módon kiválasztott – eseményt bemutatva.

Ifj. Teleki Sándor (1861–1919) élete ^[2]

1861-ben született Párizsban, erdélyi főnemesi családból származott. Édesapja – *id. Teleki Sándor* (1821–1892) – az 1848–49-es forradalomban jelentős katonai szerepet vállalt. A szabadságharc után Európát kényszerűségből beutazó idősebb Teleki Nápolyban ismerkedett meg második feleségével, a francia születésű *Litez de Tiverval Matild*dal (1836–1910). 1860-ban kötött házasságukból négy gyermek született: Sándor Párizsban, László Pisában, János Bagni di Luccában, Blanka pedig Nagybányán – jelezve a család főbb európai állomásait. A kiegyezést követően amnesztiában részesült Teleki a családjával együtt visszaköltözött Erdélybe, híres költői kastélyukba.

Ifj. Teleki Sándor Besztercén és Debrecenben járt iskolába. Jogi tanulmányait Budapesten és Nagyváradon végezte, közben számos tanulmányutat tett. Tanár szeretett volna lenni, azonban a családjá nem engedte erre a pályára. 1886-ban kötött házasságot Kende Júliával, aki *Szikra* néven vált korának neves írónőjévé. 1892 és 1905 között országgyűlési képviselő volt. *Kállay Bénivel*, az Osztrák–Magyar Monarchia közös pénzügyminiszterével beutazta Boszniát, később egyedül is többször látogatott el oda. 1905 után visszavonult az aktív politikai élettől. 1910-ben a magyar főrendiház élethossziglani tagja lett, majd a király 1917 februárjában valóságos belső titkos tanácsossá nevezte ki. Az első világháború alatt jelentős szerepet vállalt a hazatérő sebesült katonák ellátásának megszervezésében.

1917-ben kezdődött betegségből felépült ugyan, de munkabíró képessége már nem volt a régi. 1919. augusztus 13-án halt meg Budapesten.

Első világháborús naplója (1914–1918)

Első bejegyzését ifj. Teleki Sándor 1914. december 5-én, az utolsót 1918. július 18-án vetette papírra. A naplóval – többször is említett – célja az volt, hogy a mindennapi történéseket, a hétköznapi embereket érintő eseményeket és azok fogadtatását jelen időben vagy pár nappal később jegyezze föl. El szerette volna kerülni a politizálást, de ez természetesen neki sem sikerült mindig: „*No de ez nem politikai feljegyzés – ez nem akar politikai napló lenni – arra több idő, több furakodás, több utánajárás szükséges s akkor aztán kiséül, hogy a sok adat annyi fáradság árán összeszedve mind* [popup title="hazugság" format="Default click" activate="click" close text="1918. április 17."!]” Másutt így fogalmazott: „*no de politika nem tartozik e lapokra – akkor esténként órákat kellene írnom. Arra se idő, se* [popup title="ideg" format="Default click" activate="click" close text="1916. december 23."].” A következőkben néhány kiemelkedőbb eseményt mutatok be, ahogyan azokat ifj. Teleki Sándor látta.

Ferenc József halála. Ferenc József 1916-ban bekövetkezett halála meghatározó politikai esemény volt az Osztrák–Magyar Monarchia történetében. Naplójában természetesen Teleki Sándor is feljegyezte e napok történéseit. Olvashatunk arról, hogy miként értesült a halálhírről, hogyan reagált rá a város, és természetesen az új király koronázásáról is. **(Lásd az 1. számú dokumentumot!)**

Thallóczy Lajos halála. *Thallóczy Lajos* (1856–1916) történész, Ferenc József Balkán-tanácsadója, a megszállt szerbiai területek élére kinevezett kormányzó 1916. december 1-én halt meg a korszak egyik legsúlyosabb közlekedési balesetében, a herceghalmi vonatbalesetben. A Bécsből jövő gyorsvonat – mellyel számos ismert személy jött vissza Magyarországra Ferenc József temetéséről – Budapesttől negyven kilométerre teljes sebességgel belerohant egy zsúfolt személyvonatba. A katasztrófában negyvenötén haltak meg. Telekit nagyon megrendítette barátja halálhíre, melyről naplóbejegyzésében is megemlékezett. Olyan jellemrajzot festett barátjáról, melynek segítségével a mai olvasót is közelebb hozza Thallóczyhoz. **(Lásd a 2. számú dokumentumot!)**

Esterházy Móric miniszterelnöki kinevezése. 1917 kora nyarán, Tisza István miniszterelnök lemondását követően szinte mindenkinek volt tippje a lehetséges utód személyéről. A fiatal, kevés tapasztalattal bíró *gróf Esterházy Móric* (1881–1960) kinevezése azonban nem csak Teleki Sándort, hanem az egész magyar közvéleményt meglepte. Az alig két és fél hónapig hatalmon levő kormány vezetője közmultság tárgyává vált, ahogyan azt a naplóban is olvashatjuk. Még ha idővel csillapodtak is a kedélyek, mosoly nélkül a többség nem igazán beszélt a rövid életű kormányról még a későbbiek folyamán sem. Naplójában Teleki beszámol a képviselőházi bemutatkozásáról is. **(Lásd a 3. számú dokumentumot!)**

Munkássztrájkok. A főváros és környékének munkássága 1918. január 18-án sztrájkba lépett. Követeléseik között első helyen szerepelt a választójog megadása, az annexió és kárpótlás nélküli béke gyors megkötése, valamint az élelmezés javítása. Teleki Sándor feljegyzéseiből kiderül, hogy a sztrájkok milyen mértékben befolyásolták Budapest mindennapi életét, illetve nyomon követhetjük a város különböző pontjain lezajlott eseményeket. Ekkor már a Gresham-palotában lakott a Teleki házaspár, így a Lánchídhöz közeli történéseket saját szemükkel látták. **(Lásd a 4. számú dokumentumot!)**

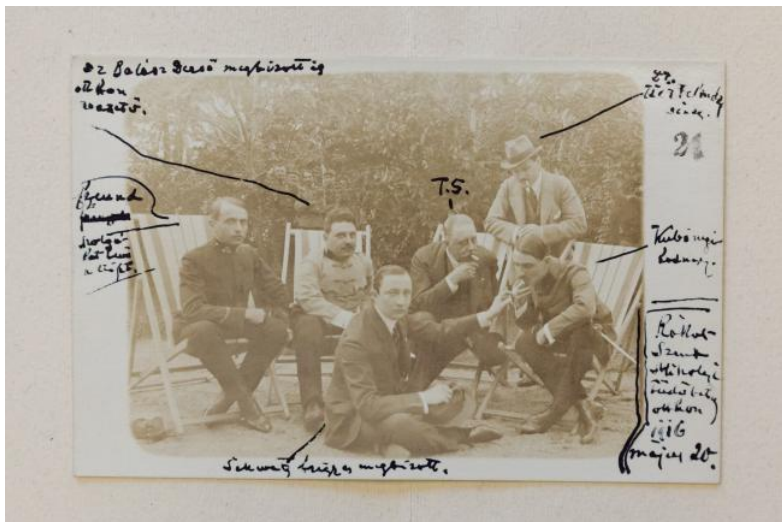
Tátra. 1892-től Teleki szinte évről évre feljárt a Tátrába feleségével, ahogy ő nevezte, Iskával. Kezdetben az ótátrafüredi Scepusiában, később az újátrafüredi Lumniczer villában laktak. *Báró Harkányi* [popup title="Béla" format="Default click" activate="click" close text="Báró Harkányi Béla Fülöp (Pest, 1869. április 11 – Budapest, 1932. január 23.) csillagász, matematikus, egyetemi tanár.] társaságában 1897–1898-ban az egész telet a Tátrában töltötte, Teleki Sándorné szellemesen tátrai „téli nyaralás”-ról írt. Telekiék a Tátra nagy hódolóiként kezdtek el építkezni Újtátrafüreden. 1907-re elkészült az úgynevezett „Szikraház”, ahol nyaraik nagy részét töltötték. Teleki a botanikával is behatóan megismerkedett, nagy növénygyűjtő volt, aminek ékes példája a kárpáti és alpesi növények gyűjteményének is nevezhető tátrai kertje. A szabadidő-eltöltés és kikapcsolódás mellett szívügyének tekintette a helyi turizmus fejlesztését, a Tátra rejtett kincseinek feltárását és mindenki számára hozzáférhetővé tételét. Szorgalmazta a tátrai villamos létrehozását és diák-, illetve turistaszállók építését, a Galiciába vezető tátrai közút meghosszabbítását, a mentésügy rendezését, valamint a Tátra nyugati részének feltárását.

"Szikraház" Újtátrafüreden

A világháború éveiben Telekinek már nem volt alkalmá annyi időt a Tátrában tölteni, mint korábban. Amikor azonban eljutott szeretett hegyei közé, mindig felfrissült testileg és lelkileg. **(Lásd az 5. számú dokumentumot!)**

Lábadozó Sebesülteket Elhelyező Bizottság – hadigondozás. Az első világháború ideje alatt a sebesült, rokkant katonák ápolásával, elhelyezésével és foglalkoztatásával a Magyar Vöröskereszt Egyesület Lábadozó Sebesülteket Elhelyező Bizottsága [popup title="foglalkozott" format="Default click" activate="click" close text="A Magyar Szent Korona Országai Vöröskereszt Egyesületének Lábadozó Sebesülteket Elhelyező Bizottsága 1914. szeptember 21-étől 1917. szeptember 21-ig folytatott működéséről 194 oldal terjedelmű, fényképekkel, statisztikával és grafikonokkal bőven felszerelt jelentést adott ki. Ennek kivonatos összefoglalója a Magyar Figyelő 1918/1. számában jelent meg.]. A Bizottság által létesített otthonokban sebesült katonákat részesítettek orvosi segítségben, emellett felkészítették a rokkantakat arra, hogy később újra beilleszkedjenek a társadalomba. 1916-ban a bizottság már 36, lábadozóknak fenntartott otthont működtetett, amelyekben 11 250 katonát ápoltak. Minden otthonban foglalkoztató műhely is helyet kapott. A Vörös Kereszt Erzsébet Királyné Otthonban elhelyezett sebesült és rokkant katonáknak előadásokat és oktatást is tartottak, ennek keretében a háziipari munka jelentőségére és a háziipari foglalkozás hasznosságára hívták fel az ápoltak figyelmét. A gyakorlati tanítást *Guttenberg Pál* igazgató és *Szűts Pál* tanár vezette, az oktatást Teleki Sándor gróf irányította, akit 1914 októberében *Habsburg-Toscanai Ferenc Szalvátor* főherceg a Vöröskereszt főmegbízott-helyettesévé nevezett ki. **(Lásd a 6. számú dokumentumot!)**

[3]

Rákosszentmihályi tüdőotthon, 1916. május 20.

Gróf Teleki Sándor az 1916. augusztus végi erdélyi román betörés elől menekülőket is segítette. A Rákosrendező pályaudvaron keresztül utazó erdélyi menekültek élelemmel való ellátása érdekében állandó bizottságot szervezett, és Hajdú Sándor főhadnagy parancsnoksága alatt egyik különítményét szolgálattelekre kivezényelte. **(Lásd a 7. számú dokumentumot!)**

Forrásválogatásunkkal azt kívánjuk érzékelteni, hogy milyen sokszínű Teleki Sándor naplója, mennyi mindenre fordította figyelmét, miközben önkéntes munkájával felbecsülhetetlenül sokat tett a hazaérkező sebesült katonákról.

Ahhoz azonban, hogy ifj. Teleki Sándor figyelemre méltó életéről, sokrétű tevékenységéről átfogó képet alkossunk, további kutatások szükségesek.

Dokumentumok:

1.

Naplóbejegyzés Ferenc József haláláról Budapest, 1916. november 21–24. - részlet -

November 21.

Éjfél utánig voltunk [popup title="Serényi Bélánál" format="Default click" activate="click" close text="Serényi Béla (1866–1919) politikus, kereskedelmi-, majd földművelésügyi miniszter. 1916-ban lépett ki a Nemzeti Munkapártból."] a Sándor utcán. Csupogott, zuhogott az eső. [popup title="Lukács László" format="Default click" activate="click" close text="Lukács László (1850–1932) politikus. 1895–1915 között és 1910-ben pénzügyminiszter, 1912–1913-ban miniszterelnök és belügyminiszter."] hazavitte Iskát, én a szakadó esőben igyekeztem valami járművet szerezni, de hiába. A Károly körúton egy kapu alól kiszalad egy úr: „Méltóságos uram – mondja – a Király meghalt!” El voltunk reá készülve, nem lepett meg! Az Andrássy útig már esernyő alatt is facsará víz voltam. Az Oktogon előtt egy rikkancs elszalad mellettem s ingyen a kezembe szorítja a „Világ” külön kiadását. A Király meghalt! Majdnem hihetetlen! A ragaszkodó szeretet mellett nagy része van a megszokásnak is! A zuhogó záporosóban szomorú gondolatok között gyalogoltam haza a vízben – s annyi kérdés merült fel bennem a jövőről, az új királyról, hogy jobb legalább ma éjjel csak a múltra tekinteni.

November 22.

Reggel már kezdtek a gyászlobogók jelentkezni, s minden ember a szeretett öreg király halálát tárgyalta. De – ő már a történelemé, s az apró odadobott följegyzések épp csak a körülöttem levő háborús jelent akarják megrögzíteni.

November 23.

Elég nyugodtan veszi a közönség öreg királyunk halálát. Természetesnek találják, hogy öreg teste nem tudott megbirkózni a betegséggel. Az új király és a jövő iránzat nagyon érdekel mindenkit – némileg háttérbe is szorítja a harcot. Pedig ott fényesen megy minden, s a jövő napok igen kedvező híreket fognak hozni.

November 24.

A város nem elég fekete – [popup title="flor" format="Default click" activate="click" close text="Flor, azaz virág."] gyászszövet [ára] kétszáz [popup title="percenttel" format="Default click" activate="click" close text="Percenttel, azaz százalékkal."] növekedett. Az utca normális, s az entente, mely most is várja a Monarchia szétesését Ferenc József halálával – igen csodálkoznak [sic!] az őszinte fájdalom mellett a meleg érdeklődésen, mellyel az új királyt várja egész Magyarország. Egész jól esik, hogy a koronázás ily hamar meglesz, s inkább nagy a bizalom az új király emberi érzései iránt. Semmi hang nincs, hogy „nem szereti a magyart!” Milyen mások lennének az érzelmek, ha Ferenc Ferdinánd állana koronázás előtt!!! Lukács László azt állítja, hogy ő látta Ferenc Ferdinánd proklamációjának szövegét, melyen az áll, hogy ő addig meg nem koronáztatja magát, míg az 1867-i kiegyezést meg nem változtatják!!!

Jelzet: Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Hung. 2978. – Ifjabb Teleki Sándor naplója – Eredeti, kézzel írt.

2.

Naplóbejegyzés Thallóczy Lajos haláláról Budapest, 1916. december 1. - részlet -

1916. december 1.

[...] Az egész városban elterjedt a hír, hogy az éjjel Herceghalomnál [...] egy szörnyű vasúti katasztrófa történt az esti 7.20-kor Bécsből induló gyorsvonattal, melyen a felsőtagos urunk temetéséről jövők utaztak. Később kitudódott, hogy 67 halott és sok sebesült van. A halottak között van Thallóczy. Mélyen megrendített a hír – egyik legregibb és legjobb barátom halálhíre. Valószínűleg momentán beállt a halál, feje szétrepedt s egy cső keresztülfúrta. Mint Szerbia polgári kormányzója a temetésről Belgrádba igyekezett, s valószínűleg álmában érte utol a halál. Thallóczy Lajos a jelenkor egyik legeredetibb alakja volt. Kedves, jó, eszes, de egy furcsa cinikus poszsal [azaz pózzal – Sz. A.], melyet gorombaságra alapított. Sokan azt hitték, hogy e gorombaságot s cinizmust azért öltötte magára, hogy palástolja nagyon is érzékeny lelkületét, lehet benne valami. Másik jellegzetes[sége] végtelen drasztikus trágár beszéde; piszkos kifejezéseivel senki sem vehette föl a versenyt, s néha a legmegszokottabb barátjának is sok volt. Nagyon eszes, elmés léte adomái néha nélkülözték a szellemet, s csak a kifejezések trivialisága tetszett neki. Lakása tele volt ennek megfelelő képekkel, festményekkel, szobrokkal. Ez majdnem pathologikus volt nála, bár mióta [popup title="Sectionchef" format="Default click" activate="click" close text="Sectionchef, azaz részlegvezető."] s nemsokára reá kegyelmes úr lett, sokat engedett belőle, úgy, mint ahogy a kinevezéssel lassanként eltűnődek a tubák színű vagy sötét jaquetjeiről az ételfoltok. Sok, nagyon sok kezdő existenciát segített a kezdet nehézségein át. Lakást, ételt adott nekik, míg maguk lábára állította. Nem egy most már neves festő, tudós soha sem lett volna azzá Thallóczy nélkül. Kállay Béni idejében egyik legnagyobb híve volt e legnagyobb államférfiúnak – nagy barátságomat Kállayval (ki különben Iska rokona volt) neki köszönhettem. Kállay iránti kegyeletem soha sem szűnt meg, s Kállay utódai iránt soha sem érzett nagy melegséget, bár mint bécsi [popup title="Beamter" format="Default click" activate="click" close text="Beamter, azaz hivatalnok."] nagyon tudott szájára vigyázni. Szerette Boszniát, s minden évben legalább egyszer kis társaságot vitt le oda, hogy lássák, mily nagy úr ő ottan. Minket gyakran hívott, de a társaság nem nagyon csábított, s a stílus, mely ott szokásos volt, lehetett rövid időre eredeti és szokatlan, de hosszabb idő túlsúlyos volt. Deli néven írt úti tárcái mulatságosak, néha sziporkázók. A bécsi magyarságot összetartotta, vasárnapi magyar ebédjei, melyen a vendégek porciójukat megfizették először ungargasseni, aztán gasseni lakásán, híresek, nevezetesen voltak. A társaság rendes tagjai „Deli búzék” voltak, őt a „Büzérmagy” név illette meg. Sokszor úgy is beszélt magáról, magam is a Delibüzér titulusra jogosítva voltam. E rendes társasághoz aztán az egész politikai világ legelőkelőbbjeit oda tudta vonzani, s ezzel sokat használt befolyásának. Voltak nála fehér esték, fehér ebédek, mikor a disznó beszéd s a piszkos képek a falakról eltűntek, s Tiszáné, Khun Héderváry Károlyné, Szapáry Lászlóné, Szécheny Miklósné stb. voltak a háziasszonyok. Tiszta, de főleg [popup title="Khun Károly" format="Default click" activate="click" close text="Khun Héderváry Károly (1849–1918) politikus, az MTA tagja. 1903-ban miniszterelnök, 1883-tól horvát bán."] nagyon szerették. Ő hozott össze [popup title="Szógyény Lászlóval" format="Default click" activate="click" close text="Szógyény-Marich László (1840–1916) császári és királyi kamarás, diplomata, az MTA igazgatósági tagja.], kivel évekig igen jól voltam, s nagy levelezésben voltam vele – s kin nem múlt, hogy nem kerültem a diplomáciához, aminek most végtelenül örvendek. Thallóczy, ha valakivel megismerkedett, elkezdett vele gorombáskodni – ha az illető értette a tréfát, s visszafelelt gorombán vagy elmésen – megszerette. Azonban ha felhúzza az orrát, [popup title="megaprehendelt" format="Default click" activate="click" close text="Apprehendál, azaz megsértődik."] – el volt ejtve! Letelt 40 évi szolgálati ideje, szeretett volna nyugdíjba menni, szeretett volna Budapesten letelepedni – de a háborús világ nem engedte ki, s lekerült Szerbiába, hol a katonavilágban a [...] Beamternek, pláne ha magyar, igen kis szerep jutott. [popup title="Salis" format="Default click" activate="click" close text="Count John de Salis-Soglio (1864–1939) brit diplomata. 1911 és 1916 között Montenegróban tevékenykedett meghatalmazott miniszterként."] magyartalanságait ő leplezte le Tisza előtt, s ez volt annak oka, hogy Tisza Belgrádba ment, s így lett Salis elkapva! Napfényes kedélye, meleg baráti szíve, hívséges ragaszkodása azok iránt, kiket szeretett, szellemes elméje, fiatalos mókái, gorombaságai mind megszűntek egy rövid pillanat alatt, s ma éjjel ott van, hová sohasem hitték, hogy éppen ő valaha kerülhessen: a törvényszéki orvostan boncoló kamarájában.

Jelzet: OSZK Quart. Hung. 2978. – Eredeti, kézzel írt.

3.
Naplóbejegyzés Esterházy Móric kinevezéséről
Budapest, 1917. június 10.
- részlet -

1917. június 10.

½ 6-kor ülésen voltam a Kereskedelmi Bankban, mikor épp az ülés elején berohan [popup title="Lánczy" format="Default click" activate="click" close text="Lánczy Leó (1852–1921), a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke."] titkára s mondja: a király gróf Esterházy Móricot megbízta kabinet-alakítással! Szörnyű [popup title="consternáció" format="Default click" activate="click" close text="Konsternáció, azaz megdöbbenés."], s ez a konsternáció, ez a teljesen váratlan meglepetés oly általános volt pártkülönbőség nélkül az egész városban, aminő a jelen meglepetések korában is ritkítja párját. Ezt a röhögés váltotta fel – s nyugodtan el lehet mondani, hogy késő éjszakáig a nevetés volt a helyzet szignatúrája! Egy 37 éves fiatal mágnás, ki két-három beszédet jól elmondott, de kinek semmi tapasztalata, semmi politikai vagy adminisztratív praxisa nincs, egyszerre beugrania [sic!] a miniszterelnöki székbe –, hogy épp azon a napon, melyen a király kegyesen fogadja a radikális demokrácia szószólóját, majdnem azon órában [popup title="designálja" format="Default click" activate="click" close text="Deszignál, azaz megjelöl."] a legarisztokratikusabb miniszterelnököt, ki valaha volt, kiről azt viccelik, hogy egyik lábával az Esterházy családban áll, a másik lábával a Károlyi családban, a harmadik lábával a Schwarzenberg családban és a negyedik lábával a sz...rban áll! Úgy látszik, hogy a délelőtti folyamán [popup title="Andrássy Gyula" format="Default click" activate="click" close text="Ifj. gróf Andrássy Gyula (1860–1929) politikus. 1894–1895-ben a király személye körüli miniszter, 1906–1910 között belügyminiszter, 1918-ban néhány napig az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminisztere."] és [popup title="Apponyi Albert" format="Default click" activate="click" close text="Gróf Apponyi Albert (1846–1933) politikus, az MTA tagja. 1906–1910 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, a párizsi békekonferencia magyar delegációjának vezetője, 1923-tól Magyarország fődelegátusa a Népszövetségben."] lehetetlenné tették [popup title="Wekerlét" format="Default click" activate="click" close text="Wekerle Sándor (1848–1921) politikus, az MTA tagja. 1892–1895, 1906–1910 és 1917–1918 között miniszterelnök.], kiről mindenki joggal hitte, hogy ő lesz megbízva. Délután Hunyadival megkerestette a király Esterházy Móricát, s azt mondta neki: mindenki mást mond nekem – magát megbízom anélkül, hogy tovább beszéljék.

Június 21.

[...] Aztán bevonult a kormány – elől a háznagy – utána a miniszterek, aztán jött az újonc miniszterek már megszokott székkeresése aztán leültek – benne voltak! Esterházy Móric szép, úri, előkelő alak – olyan igazán arisztokratikus festő tudna csak róla jó képet csinálni. Tele van jóakarattal – de naivan nem is sejtji, hogy mire vállalkozott. [popup title="Vázsony" format="Default click" activate="click" close text="Vázsonyi Vilmos (1868–1926) a kormány igazságügyi minisztere."] olyan, mint egy vénülő majom. Serényi végtelen rosszul érzi magát, máris izeg-mozog. Szép úri alakjával nagy ellentét a zömök, kerek parasztféjű [popup title="Mezőssyvel" format="Default click" activate="click" close text="Mezőssy Béla (1870–1939) földművelésügyi miniszter.], ki ép mellette ül. [popup title="Batthyányi Tivadaron" format="Default click" activate="click" close text="Batthyány Tivadar (1859–1931) tárcanélküli (népjóléti és munkaügyi) miniszter."] tisztes ruha van. [popup title="Gratz Guszt" format="Default click" activate="click" close text="Gratz Gusztáv (1875–1946) pénzügyminiszter.] szürke – de nagyon. [popup title="Ugron Gábor" format="Default click" activate="click" close text="Ugron Gábor (1880–1960) belügyminiszter.] nagyon fekete, nagyon rossz kifejezésű arc – inquisitori veres reverenda jól [...]. [popup title="Szurmay" format="Default click" activate="click" close text="Szurmay Sándor (1860–1945) honvédelmi miniszter.] szympáthiával nézi a munkapártiakat. Apponyi rendes.

Jelzet: OSZK Quart. Hung. 2978. – Eredeti, kézzel írt.

4.
Naplóbejegyzés a munkássztrájkokról
Budapest, 1918. január 21.
- részlet -

1918. január 21.

Azt hittük véget ért a munkás sveilista tüntetés, s meglepetésünkre reggel ismét katonaság van a Lánchíd mellett – délután újra. 11 körül megindultak a villamosok, de délután jöttek a hírek, hogy a sveilista kisebbség nem fogadja el Wekerle nyilatkozatát, hogy az Oktogonnál nagy zavar van, úgy a Váci úton meg a kültelkeken. Egy rendőrt lelőttek, négy villamoskocsit szétromboltak stb. Este 8 felé bevonták újra a katonaságot, s a villamosok, bár gyéren, közlekedtek – hogy mi van? S mi lesz? Nem tudhatni; valószínűleg el fog a dolog most aludni (hisz d. u. lapok is jelentek meg) de mennyi időre?

Jelzet: OSZK Quart. Hung. 2978. – Eredeti, kézzel írt.

5.
Naplóbejegyzés a Tátráról
Budapest, 1917. május 23.
- részlet -

1917. május 23.

10-ikén este fölutaztam a Tátrába és 21-ikén reggel visszaérkeztem. Erősen dolgoztam, a nagy melegben és szárazságban egész nap kint voltam a napon – idegeim egyelőre lecsillapodtak, agyilag kipihentem magamat, s egy időre ember lettem. Valóságos csudát tett ez a 10 nap. S ha elgondolom, hogy önszántamból 3-ik éve, hogy a mások baja miatt rontom magamat e bűzös [popup title="városban" format="Default click" activate="click" close text="Azaz Budapesten.], hogy kizárólag mások miatt csak lopva jutok egy pár napra oda, hol mindenképpen legjobb lennem, hogy a „tetemtoldó” hegyek aljára csak mellékes a tartózkodásom, eszembe jut, hogy mégis tovább mentünk mindketten az altruizmusba, mint kellene. Az elpusztult kertet elkezdtem gyógyítani – rekonstruálni; mindenki, a főkertész, a tátrai villanyos vasútól Offner osztályfőnök főleg, de emellett mindenki úgy a kezemre járt, hogy jobban nem lehet. S a négy hadifogoly munkásom kertészemmel együtt oly szépen, oly szívesen dolgozott, hogy az ünnepnapok mellett is gyönyörűen haladtunk. Nagy örömöm volt a munkában, egészségemnek haszná, idegeimnek javulás. Mégiscsak Tátra a Tátra!

Jelzet: OSZK Quart. Hung. 2978. – Eredeti, kézzel írt.

6.
Naplóbejegyzés a sebesült katonák ellátásáról, gondozásáról
Budapest, 1916–1917
- részlet -

1916. április 15.

Tegnapelőtt a királyi biztos, [popup title="Csekonics Endre" format="Default click" activate="click" close text="Gróf Csekonics Endre (1846–1929) királyi főosztálynokmester, politikus, a Magyar Vöröskereszt Egyesület elnöke.] végre érdeklődött az én munkám iránt is, s [popup title="Széchenyi Emil" format="Default click" activate="click" close text="Gróf Széchenyi Emil (1865–1932): közigazdász, főispán, a Magyar Vöröskereszt Egyesület elnöke."] adlátus kíséretében meglátogatta négy otthonunkat: a „Budagyöngyét” a Budakeszi úton 97 tüdőbeteggel; a „Lövolede” otthon, 92 ágygal, hol Kolár Nándor otthonvezető fogadta; a „Rudolf” otthon, melyet Milch Gyuláné vezet, s a Lehel utcai „Károly Ferencet” 240 ágygal, hol Stern Károlyné a vezető. Mindenütt példás rend, tisztaság, ellátás.

Mörg az nehezen jár, rossz köszvényes lábai alig bírják nehéz testét, s valóban nagy áldozat tőle ez az aránylag sok járás. Roppantul meg volt elégedve, s nemcsak nagyon dicsért mindent, de meg volt lepve, hisz 18 havi munkálkodásunk után a híres Dísz tér 1., a nagy Vöröskereszt-központ alig tudja, mit csinálunk! Fogalmuk sincs, mily nagy ez a masina, melyet oly jól megszerveztünk.

Május 20.

Az öreg királyi biztost, Csekonicsot elvittem az „Angélikába”, s onnan autón ki a rákosszentmihályi tüdőbajosok számára berendezett otthonokba. Előbbiben 308 ágy, ebben 250 ágy! Az öreg bámult, ámult! Egész meg volt hatva, agyba-főbe dicsért, szorongatta kezemet. Több s őszintébb dicséretet nem lehet emberre, intézményre rakni. R[á]kos[szent]mihályon megnézte a szobákat, kezelést, selyembogár-tenyésztést, nyúltenyésztést, kertészetet, raffin [sic!] munkát, cipésműhelyt, bandát s cigányzenét, bábszínházat, mely mind az ottani betegállományból telik ki! [popup title="(…)" format="Default click" activate="click" close text="Olvashatatlan név ."] otthonvezető (ügyvéd) igazán jól megszervezte az otthon! Mikor onnan bejöttünk, egész úton dicsérte a látottakat és engem. Este haza jöve vacsorára kapok tőle egy magánlevelet, melyben dicséret mellett a rákosszentmihályi otthon szükségleteire ötszáz koronát küld nekem!!! Valóban megható és kézzel fogható tanújele őszinte elismerésének!

December 24.

Délután a 32 otthonból azokba mentem, melyek „szegény” otthonok, azaz nincs nagy hölgybizottság, ki a karácsonyra néha túlságos luxussal ajándékozza meg a katonákat. Többek között az „Izabella” otthonban, hol az emberek legnagyobb része ünnepi szabadságon van, csak 17 nyomorult volt. Egy hölgy csinált egy szép fát, mi adtunk személyenként 3 koronát – valamit összegyűjtöttek –, egy fiatal leány énekelt egyet, én pár szót intéztem hozzájuk. Erre elérzékenyedtek – egyik elzokogta magát, s hozzám rohant s megcsókolta a kezemet – erre a többi mind elkezdett sírni, s ellenkezésem mellett is mind sorban kezet csókolt. Nem örömműnep ez – a könnyek estéje ez, mikor „emlékszik” s gondol haza, az árva családra, a letört egészségre, az elvesztett végtag[ra], a félbe maradt pályára! Nem szeretek meghatva lenni, azért nem is járok drámákba, de bizony végig a 32 otthonomon van dráma elég. Mindenik elég nagy arra, hogy egy estét vagy egy kötetet megtöltsön. Épp úgy járt Iska a Szikraház csecsemőotthonban. Ott az „anyák” sírtak, zokogták el a karácsonyfa alatt szívük, életük nagy keserveit, egy-egy 17 éves leány pillanat alatt összetört életét. Mit tudják azok, kik csendes otthonukban örömtől sugárzó saját gyermekeik között gyűjtják föl a karácsonyfat – mit tudják azok, mi a katonakarácsony az Úrnak 1916-ik évében!!!

1917. október 26.

Beálltam újra a rendes munkába. Az újpesti Mérő utcai, [popup title="Győry Tibor" format="Default click" activate="click" close text="Győry Tibor (1869–1938) orvos, a MTA levelező tagja. Az első világháborúban törzsorvosként teljesített szolgálatot. A tudományos igényű magyarországi orvostörténeti kutatás egyik megalapozója."] parancsnoksága alatt álló idegesek kórházzal megegyeztem, hogy átvesszünk tőlük 50–70 még megfigyelés alatt álló idegest. Ezért kimentem Rudnyánszkyval Újpestre s végignéztük dr. [popup title="Gonda Viktor" format="Default click" activate="click" close text="Gonda Viktor (1889–1959) ideggyógyász, az elektromos terápiás kezelés egyik úttörője."] villamos-szuggeszciós kezelését, s csudát láttam. Egy Vulkovics Ferenc nevű 20 éves fiú, ki hónapok óta teljesen siket és néma, oly süket, hogy a mögötte elsütött revolverlövést nem hallja, fél óra alatt egész jól beszél és az óra ketyegését hallja. Egy Garami nevű makói paraszt, ki hónapok óta nem tud a reszketéstől a lábára állani és úgy dadog, hogy alig lehet megérteni, rövid idő alatt tisztességesen jár és teljesen beszél. Gonda egy aranyozni való ember, s remek nézni mily szeretettel bánik az ápolottakkal. Legnagyobb részének idegsokkját gránát vagy a gránát levegő nyomása okozta!

Jelzet: OSZK Quart. Hung. 2978. – Eredeti, kézzel írt.

7. Naplóbejegyzés a román betörés elől menekülőkről Budapest, 1916. szeptember 5–11. - részlet -

Szeptember 5.

[...] Tegnap megszervezett mozgókonyhánk ma már működik Rákos[rendező] állomáson. Nem hiszem, hogy más intézmény képes lett volna reá, ezt így 24 órán belül megvalósítani, mint a „Lábadozók”. Eleget szaladtam, izgultam benne (fáradt is vagyok, mint egy kutya), de állandóan kaptam egész délután a telefonjelentést onnan. Menekült nem sok volt, mintegy 200-nak adtak enni – de az arra elvonuló 500 német katonát, szimpátiából és a gyakorlat kedvéért lekosztoltatták. Holnap részletet hallok!

Szeptember 6.

Délután künt voltam a Rákos[rendező] állomáson – nagy öröömöm telt benne: ott van a „Lábadozók” három konyhája, ott a városi bizottság, mely főleg a menekülteknek ad enni, s ott a katonaság konyhája, mely a katonákat étellemezi, s mind a három intézmény egymás kezeire jár [...].

Szeptember 11.

[...] Rákoson folytatódik a menekültek etetése, de kevesebb van, s most már sok helyen kapnak enni. Eddig 6000 menekültnek, cirka 1000 katonának adtunk enni. Rákos[rendező] állomás jó megfigyelő hely – regébe való, mennyi katonavonat megy délre, de főleg keletre [...].

Jelzet: OSZK Quart. Hung. 2978. – Eredeti, kézzel írt.

Címkék:

[első világháború](#) ^[4]

[napló](#) ^[5]

[Teleki család](#) ^[6]

[Tátra](#) ^[7]

[sztrájk](#) ^[8]

[közlekedési baleset](#) ^[9]

[hadigondozás](#) ^[10]

[erdélyi menekült](#) ^[11]

Kiadás: 16. évfolyam (2016) 6. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/a-kiraly-meghalt-ijf-teleki-sandor-első-vilaghaborus-naploja>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/a-kiraly-meghalt-ijf-teleki-sandor-első-vilaghaborus-naploja>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/2016_6/ijfabb_teleki_sandor.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/archivnet/2016_6/rakosszentmihalyi_tudootthon_1916_majus_20.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/első-vilaghaboru>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/naplo>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/teleki-csalad>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tatra>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztrajk>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/közlekedesi-baleset>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadigondozas>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/erdelyi-menekult>